

Enbor zaharra loratuz

Ez dakit beraiei gustatuko zaien, baina jakin dudanean zenbait idazlek hamazortzi edo hogei urte pasa ondoren berriz argitaratu dutela, burura etorri zaidan lehen ideia izan da lehor ematen zuen enberrari kimu berriak atera zaizkiola udaberriarekin batera, eta poztekoa dela oso.

Josu Landaren *Odolbildua* nobelaz eta Ander Iturriotzen *Mugaren ariketa* poema liburuaz ari naiz. Lehenak bazituen zenbait liburu idatzita (*Haizearen itzala*, *Ipurtargi beltza*, *Gerraondoko poesiaren historia*), estilo, genero eta grazia ezberdinekoak. Borborka egindako literatura zen kasu askotan, hala geratu ziren gero, batzuk behexeago eta besteren bat oso lortua. Hauen artean, esaterako, «Tiro bat besterik ez» ipuina: urtetan irakurtzen segitu dut, eta lorpen literarioaren adibidetzat eman dut askotan.

Ander Iturriotzek ere bazuen aurretik bi poema liburu, *Birundak* eta *Goierri*, eta oraingoan beste sorta bat plazaratu digu, berak dioenagatik iraganeko «akatsak» emendatzera datorrena.

Zaila izan behar da urte askoren ondoren berriz agerian azaltzea, arrazoi askogatik. Batetik, ia-ia berria bazina bezala agertu beharra duzu, baina idazle labelarekin aurkezten zaituzte. Beraz, berri-berri baten «bisoñokeria» ezin duzu agertu, baina aritutakoaren ziurtasuna ezin azaldu. Argitaratzeak ematen duen eskarmentua ez duzu izan, eta kritikak batzuetan mingotsak suerta badaitezke ere, besteen iritziak —eta irakurleengandik jasotako *feedback*-a ere— garrantzitsuak izaten dira norberaren garapenerako.

Kritiken balizko garrantzia, ordea, azaldu beharra dago. Idazleak aurretik dakien hori baieztatzen datozen kritikak soilik dira hartzekoak, egileak baino hobeto inork ez baitaki zer landu duen neke handiz eta non ez duen eman behar ahala. Beste mota bateko kritikak, ordea —*ad*

hominem eta *ad mulierem* egiten diren horiek—, ez irakurleari ez idazleari ez diote ezer aportatzen.

Genioenez, argitaratu gabeko urte horietan guztietan besteek zer egin duten irakurri dute, eta askotan ikusi ahal izan dute norbaitek «lapurtu» egin diela urtetan garatuz joan diren ideia, irudi literario hura, norberaren buruan dagoen doinua, koaderno txiki batean idatzitako esaldia... denbora aurrera doala sentitzen dute, eta noizbait eman behar dutela pausoa, baina, ai! urdailaren ahoan zorabioa sumatzen da.

Idazle hauen multzoan beste idazle bat sartzekotan egon naiz, baina aitortu behar da ez dela kasu bera. Joseba Sarrionandiaren azken liburutik *Lagun izoztua* argitaratu a rte urte batzuk igaro dira, baina Sarrionandiaren denbora eta espazioa neurtzeko ez dute balio neurgailu kronologiko eta metrikoak. Inoiz noizbait norbaitek deserriratzearen liburua idatzi baldin badu, liburu hau da. Hotza hezurretaraino sentiarazi egiten du. Sustrairik gabeko pertsonaiak, ez hasierarik ez amaierarik ez duten errepide isolatuak, paisaia jelatuak, lagun jelatuak, hormatuta dauden paraje arimagabeak islaturik daude nobela honetan. Lehen irakurketa batean kaosaren irudia ematen duen honenek, drama baten isla uzten du agerian gero. Atzerriratuen drama. Adjektiborik gabe, substantibo soilen bidez. Kritika Saria eta Beterriko Liburua Saria ongi irabazita ditu.

Bi hilabete hauetan beste egile batzuek ere argitaratu dute libururik, baina ez dira izan tarte luze baten ondoren ateratakoak. Horien artean daude Lutxo Egia (*Paperezko hegazkinak*, lehen nobela), Pello Lizarralde (*Lamepetit*, nobela), Karlos Linazasoro (*Inoiz izan ez garenotan*, poesia), Patxi Ezkiaga (*Uso bat gehiago*), Josu Penades (*Hurrengo itsasgoren zain*), Hasier Etxeberria (*Inesaren balada*), Pablo Sastre (*Leuropa*) eta zenbait itzulpen interesgarri.

Idazle, editore, kazetari...

Orain hamarkada batzuk euskal kulturgintzan aritzen zirenek denetarik egin behar izaten zuten (irakasle, kanta-

ri, liburugile, kazetari...), baina garai hura teoriaz pasatuta dago. Literaturgintzari dagokiola, aldiz, oraindik orain nahasten dira profesioak, eta batek baino gehiagok funanbularen ekilibrioak egin behar izaten ditu afizio eta ofizioaren artean, bataren interesak edo bestearen lehen-tasunak elkarren aurka jotzen dutenean.

Definizioz editorearen lana da liburuak argitaratzea, merkatuan konpetitiboa izatea, etekin ekonomikoa ateratzea eta, honi esker, liburu gehiago argitaratu ahal izatea. Idazleak, ordea, liburuak idazteari ekin behar dio, ezer gutxi axola zaio merkatua (lehen instantzia batean behintzat) eta editorearengandik lortu behar du bere produktua nahi bezala plazaratzea, haren interes ekonomikoak gorabehera. Kazetariak, azkenik, albisteak aukeratu eta haien berri eman behar du hedabideetan. Merkaturatzen denari buruz iruzkinak egiten ditu prentsan, balizko irakurleari orientabideak eman eta, horretarako, liburuak epaitu behar ditu, aldeko ala kontrako iritzia emanez.

Arazoa sor liteke (ez du esan nahi halabeharrez sortu behar denik), ordea, editoreak edo kazetariak idazle ere badituzten, eta hainbat kasu dugu gure artean. Boteprontoan esanda, eta gehiegi sakondu gabe, hainbat idazle/editore azaltzen da gure artean: Inazio Mujika Iraola, Gari Berasaluze, Xabier Mendiguren, Joseba Santxo, Iñaki Aldekoa, Txiliku, Miren Agur Meabe, Iñaki Zubeldia, Gorka Arrese, eta beste asko kolaboratzaile finkoak dira argitaletxeetan, hala nola, Koldo Izagirre, Joxerra Garzia, Jose Angel Irigaray eta Andoni Egaña.

Idazle/kazetariei dagokiela, beste horrenbeste gertatzen da. Nominaz edo egitez kazetari dira Juan Luis Zabala, Arantxa Iturbe, Mikel Asurmendi, Jasone Osoro, Joxean Agirre, Pako Aristi, Luzien Etxezaharreta, Ixiar Rozas, Jesus Etxezarraga, Arantza Urretabizkaia, Jon Benito, Hasier Etxeberria eta beste hainbat, zerrenda luzeagoa baita.

Kontua da zer gailentzen den interes kontrajarriak azaltzen direnean. Zein den nagusitzen den profesionaltasuna. Zeren profesionala profesionala, jardun bietan baitira profesionalak. Profesio batean ez dago diru-irabazi handirik, eta beste profesioa ogibidea izaten da. Baina ez

dut uste zalantzan ipin daitekeenik euskal idazleak, oro har, profesionaltasunez aritzen direnik literaturgintzan.

Profesionalizatzeko tresnak

Gezurra ematen ez badu ere, aurreko puntua kontura dator ondorengo honekin. Kontua da idazleek beren lanarekiko adierazten duten seriotasun eta profesionaltasuna agerikoa izaten bada ere, beste aldetik ez dutela giro onik beren interesak defendatu ahal izateko argitaletxeen aurrean, lagun giroak (atsegina bestalde) ez duelako laguntzen hainbat gai finkatzen. Eta editoreek ere antzeko egoera pairatu behar izaten dute, idazle batzuek adiskidetasuna jartzen baitiete mahai gainean transakzio komertzial hutsa baino ez den (edo izan behar ez lukeen) hainbat jardueratan.

Herri txikia gara eta denok elkarren ezagun, baina agentearen irudia faltan hartzen da sarritan. Hau da, egilearen eta beronen lana modu industrialean ekoiztu behar duen editorearen artean, bitartekaria jarri. Baina, nola bidera liteke idazle baten egite profesional osoa agente baten bidez, prentsan kolaboratzeko artikulua sorta lagun minak eskatzen baldin badizu; hitzaldia emateko gonbitea lankidearen ezagunaren bidez heltzen bazaizu, edo editorearekin gaupasa dezente eginda bazaude?

Hurbiltasunak alde onak ditu, eta alde txarrak. Alde ona da konfiantza, bostekoa ematea nahikoa dela, konplizitatea, adiskideari suposatzen zaion kariñoa norberaren lanarekiko... Txarren artean abusua dago, gehiegikeria bataren edo bestearen aldetik, idazleak beraren agentearen lana egin behar izatea, eta hurbiltasunak eragozteko interesen defentsa egokia egitea. Eta, batez ere, editorearen eskuetan utzi behar dela liburuaren promozio osoa, baita itzulpenak egiteko interesa (edo interes eza) ere, beti ere, argitaletxe bakoitzaren ahalmenaren (edo ahalmen ezaren) arabera.

Idazleek eta editoreek elkarren beharrizana dute. Tesurik gabe ez dago enpresarik, ez dago industriarik. Editore-

reak, aldiz, testu horren truke %10a eta hedapena eskaintzen dizkie idazleei, biak garrantzitsuak. Idazleek kazetariak ere behar dituzte, hedabideetara emateko haien liburu berri, azaltzeko zer egin duten, zer nahi duten egin. Kazetariak, aldiz, idazleak behar dituzte, kultura orriak nola bete ez dakitela egoten baitira sarri askotan.

Eta bi profesio batera dituzten horiei, bihotzak zer eskatzen die? Eta buruak nola erantzuten dio bihotzari?

Argitaletxe bakoitzak bere «zalditeria»

Egunerokotasunari askorik ez lotzea barkatuko didazue gaurkoan, baina argitaletxeei buruz ari garela, beste kontu bat plazaratu nahi dut orain.

Zer da argitaletxe bati kanpo-izaera ematen dion ezaugarria? Lantzen duen arloa, editorearen jitea edo bertan argitaratzen duten idazleen izen-deiturak? Elementu askoren nahasketa izango da, ziurren, baina zalantzarik ez dago argitaletxeak duen kolorea, neurri handi batean, bere «zalditeriak» ematen diola, editore baten terminologia erabiltzearen.

Maileguak egon daitezke, transakzioak, txango laburrak, lagunei egindako «bisitak», baina, oro har, nork bere argitaletxea du, eta editoreak ere badaki zein den «bere» idazlea. Beste kontu bat da argitzea zeren arabera biltzen diren idazleak argitaletxe baten edo bestearen inguruan, eta zein puntutaraino argitaletxea «proiektu literarioak» definitzen duen edo beste kontsiderazio batzuek. Enfin. Editoreen iritzia —eta idazleena ere— entzutea interesgarria izango litzateke. Baliteke harrিতuta geratzea erantzunak entzundakoan. Zenbait aurreiritzi baztertu beharko genuke ikustean zerk biltzen dituen idazleak «marka komertzialen» inguruan.¶